

Daadwerkelijke opbouwpraktijken en verrichtingen, èn opbouwverkanjers zullen ook in de toekomst blijven aanspreken, vermoedt Harry Broekman. Maar als beleids categorie heeft samenlevingsopbouw volgens hem haar langste tijd gehad.

Toekomst samenlevingsopbouw?

Heeft samenlevingsopbouw toekomst? Of: heeft de toekomst nog iets aan wat we de afgelopen tijd benoemden als samenlevingsopbouw? Dat zijn de vragen die door mijn hoofd spookten toen de redactie van dit laatste nummer mij vroeg om een bijdrage te leveren. Om maar met de deur in huis te vallen: ik denk niet dat de beleids categorie samenlevingsopbouw in de toekomst nog veel gebruikt zal worden. Daarvoor is het te veel een tijdsgebonden concept, dat altijd als een vage mist boven de praktijk hing. Het was een noemer waar van alles onder werd geschaard, daar waar de desbetreffende actor vond dat het in zijn kraam te pas kwam. Die noemer was ooit zeer populair. Begin jaren zestig vorige eeuw was het hip om bij een opbouworgaan te werken, een aanbeveling voor je carrière als socioloog bijvoorbeeld. Op het hoogtepunt van de samenlevingsopbouw, begin jaren zeventig vorige eeuw, vielen er zeer veel beleidsvelden onder, waaronder vluchtlin-

genwerk, en was het de meest begeerde ambtelijke positie op het welzijnsdepartement. Samenlevingsopbouw was een accolade waarbinnen vernieuwing plaats vond, inhoudelijk zowel als organisatorisch. Het kwam eigenlijk iedereen in de betrokken beleidsarena's goed uit, zo'n diplomatiek meerduidig verzamelbegrip. Jaren tachtig vorige eeuw was de aantrekkingskracht verdwenen, glans en glamour dof geworden onder Hans Achterhuis' kritiek. Bezuinigingen aan de ene kant, ontzuiling en opstandigheid aan de andere kant maakten korte metten met het landelijk dik vertakte overlegstelsel. Planning, decentralisatie werden de nieuwe mantra's in het overlegcircuit. De populariteit van het beleidsconcept samenlevingsopbouw is na – laten we zeggen 1975 – tanende.

Bloei in Vlaanderen

Bier, spelling, maar ook samenlevingsopbouw: In België, Vlaanderen preciezer, doen ze het beter. Daar bloeit de

Tekst:
Harry Broekman

Samenlevingsopbouw in de praktijk

Actief de multiculturele conditie bewerken blijft een belangrijk element voor toekomstige praktijken van samenlevingsopbouw. In de wijk Pendrecht, Rotterdam zetten vrijwilligers en professionals een scala aan middelen en methoden daartoe in. Befaamd is de Universiteit van Pendrecht waar bewoners deskundigen leren hoe de wereld echt in elkaar steekt – in plaats van andersom. Daarbij grijpen deze Pendrechtaren elk nieuw communicatiemiddel aan om de medeburgers te activeren.

Zie <http://www.vitaalpendrecht.nl> voor onder meer een prikkelende reeks video-interviews. Daarin vraagt Rieks Westrik heel verschillende buurtgenoten de ziel van de wijk te typeren. Dit levert een aanstekelijk pakket aan perspectieven en prioriteiten op. Op de foto zien we Debby Smit haar bezieling voor Pendrecht uiteenzetten.



samenlevingsopbouw. Al minstens zo'n dertig jaar. Waarom lukt het daar wel? Hoe kan dat? In essentie komt het er op neer dat samenlevingsopbouw daar een platform en knooppunt biedt aan politici, wetenschappers en prominenten uit het verenigingswezen om de Vlaamse zaak te bevorderen. Wat eens in Vlaanderen een betrekkelijk klein geheel was van enkele dozijnen stedelijke buurtwerkers, regionale ondersteuners en armoedebestrijders, werd een van de speerpunten in de strijd om Vlaamse belangen. Het succes van deze beleidscoalitie kan onder meer afgelezen worden aan de drie versies van het Handboek Samenlevingsopbouw die elkaar snel opvolgden omdat de vorige versie al weer uitverkocht was. Wilde je meetellen in het Vlaamse landschap van maatschappij-beïnvloeders, dan moest je minstens dat boek in de kast hebben staan, beter nog, ook een essay hebben geschreven in dat Handboek. Vlaanderen laat zien wat de push and pull krachten zijn voor zo'n beleidscoalitie: een emancipatiestreven, beschikbaar geld, sociale en

culturele entrepreneurs die hun projecten onder die banier willen scharen en een vlot te communiceren vertoog dat bindend werkt. Daartoe moet dat vertoog niet al te precies zijn, en bestaande sociale beleidsvertogen kunnen assimileren en overkoepelen.

Actueel jargon

Dat jargon van de samenlevingsopbouwers heeft buitenstaanders altijd afgeschrikt, maar insiders tot elkaar gebracht. Ondertussen moeten andere begrippen en nieuwe beleidsaccolades de rijen sluiten en de ogen openen voor gewenste verandering. Zoiets is momenteel aan de gang via het pleidooi voor 'eigen verantwoordelijkheid' en 'burgerkracht'. Actuele bezuinigingen worden zo verteerbaar gemaakt, althans dat is het pogen, door het begrip 'burgerkracht', dat mij toch iets teveel klinkt als 'volkskracht', een term die in de jaren dertig van de vorige eeuw gemeengoed was onder maatschappij-beïnvloeders. 'Burgerkracht' lijkt mij een te doorzichtig doekje om het bloeden te



stelpen. Vooral nog zie ik thans ambtenaren onder het aanroepen van die term wanhopig meer mantelzorgers en andere vrijwilligers zoeken om de gaten te vullen die ontstaan na te karige aanbestedingen. Deze observaties in Nederland en Vlaanderen laten een aantal conclusies toe: 1) Altijd zullen er in het beleidsveld actoren zijn die hun interventieprojecten van een draagvlak en massa willen voorzien. De samenleving is in die zin een akker en een industrieterrein waar altijd op en aan gewerkt wordt. 2) Ik denk dat de beleidsaccolade samenlevingsopbouw geen toekomst heeft. De term is historie. 3) Samenlevingsopbouw als praxis zal altijd bestaan, relevante actoren zullen dit anders noemen en inkaderen.

Terug naar de beginvraag

Heeft de toekomst nog iets aan wat we de afgelopen tijd selecteerden als samenlevingsopbouw? Het antwoord is ja, als het om moedig, solide, succesvol handelen gaat. Anders gezegd, ik denk dat sommige maatschappelijke interventies – daadwerkelijke opbouwpraktijken – wel aandacht in een toekomst krijgen, al is het slechts als inspiratiebron.

Een volgende stap is dan je af te vragen welke praktijken en verrichtingen herinnerd zullen worden. Dat is te meer lastig daar waar samenlevingsopbouw een groot terrein beslaat. Breed opgevat vallen daar bijvoorbeeld ook de NCRV, de ANWB, de Bond van Grote en Jonge Gezinnen en de NVSH onder. Verreweg de meeste samenlevingsopbouw vindt plaats buiten beleidskaders van welzijn, zorg, hulpverlening, sociale zaken of van het Oranje Fonds. Zeker komt er ook niet altijd een beroepskracht of ambtenaar aan te pas. Daarom geldt te meer: welke projecten en praktijken een generatie hierna zullen aanspreken, is ijdel giswerk. Wat wel kan, is enkele (typen) benoemen die het verdienen. Ik noem:

- Het werk van de Bond van Plattelandsvrouwen. Zo'n 15 jaar heb ik in het noorden van het land gewerkt en kwam er onder de indruk van het brede, intensieve en succesvolle emancipatie-

werk van deze organisatie. Deze heeft landelijk honderdduizenden mensen uit een isolement gehaald en verbonden met boeiende, relevante en leerzame werelden buiten het erf of dorp. Educatie, emancipatie en horizonverbreding, het zijn waardige doelen en 't waren succesvolle praktijken. Hoe dit ging, is weinig bestudeerd, men deed er zelf niet zo moeilijk over. Maar snappen waarom dit zo succesvol is geweest, zal veel opleveren voor vakontwikkeling. (Het vak van agoog voor de duidelijkheid).

- Wat mij in de stad erg aanspreekt is het gevecht om de openbare ruimte openbaar te houden. Fysieke openbare ruimte is een noodzaak voor democratie, stedelijke ontwikkeling en een waarlijk multiculturele samenleving. De openbare ruimte is er voor gebruik door iedereen, waardoor kansen ontstaan voor het onverwachte, het veilig vreemde, positieve stress. Gesellschaft in plaats van Gemeinschaft. De stoep, het park en het plein in de stad moeten bewaakt en bewerkt worden om in het overvolle Nederland vrijheid van burgers te maximaliseren. Niet op de primitieve, onbenullige manier van stadswachten, die slecht opgeleide bonnenschrijvers. Het Thuis op Straat project – van Ton Huiskens – is een goed voorbeeld. Disciplineren en emancipatie, spelen, leren en werken, gaan daar hand in hand. Jong en oud, bewoner en passant worden geholpen om claimgedrag te overstijgen.
- Ten slotte, in de toekomst zullen vooral personen blijven aanspreken, als actievoerders, als verzoeners, als strategen. Elke stad, elke regio kent zijn opbouwkanjers die voort zullen leven in de plaatselijke pers. Maar op landelijk niveau en van kaliber? Kortom, wie verdienen er een biografie? De veelzijdige Ien Dales - andragologe, christen, directeur, politica, schiet me te binnen. Ach, laat op die biografiekandidaten zelf je geheugen en fantasie maar los, je krijgt dan een operationele definitie van door jouw gewenste en te continueren samenlevingsopbouw...

Harry Broekman is auteur van het *Handboek Opbouwwerk*

